

КАТАЛОГ
НА ЕМПИРИЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ
В ОБЛАСТТА НА РЕСОЦИАЛИЗАЦИЯТА НА ОСЪДЕНИТЕ ЛИЦА И
ДЕЙНОСТТА НА ПЕНИТЕНЦИАРНАТА СИСТЕМА

Главна дирекция „Изпълнение на наказанията”
при Министерството на правосъдието

1309 София бул. „Ген. Н. Столетов”, № 21 тел./факс 02 931 15 74
e-mail: gdin@gdin.bg

Специализирано звено за научно-методическо разработване на проблемите, свързани с изпълнението на наказанието „лишаване от свобода”, е Научно-методическият съвет по затворно дело. Той е създаден през 1965 г. към Министерството на правосъдието. През 1977 г. преминава на подчинение на Министерството на вътрешните работи, а от 1990 г. е структура на Главната дирекция „Изпълнение на наказанията” при МП.

НМСЗД е изграден на обществено-държавни начала, като освен предвидените по щат членове – юристи, психолози и други специалисти, в състава му са включени представители на редица министерства, ведомства и обществени организации. От 1966 г. Съветът започва да издава списание „Затворно дело”. В изследователската му работа през годините са участвали и служители от отдел „Затвори”-МВР (до 1990 г.), на Главното управление на местата за лишаване от свобода (респективно на Пенитенциарния център при ГУМЛС) (до 2001 г.), на Главната дирекция „Изпълнение на наказанията” (респективно на Психологическата лаборатория при ГДИН), както и служители от отделни затвори. След 1989 г. интензивността на изследователската работа постепенно намалява. С приемането на новия Закон за изпълнение на наказанията и задържането под стража от 2009 г. НМСЗД е закрит, като негов правопримемник става Съветът по изпълнение на наказанията към Министерството на правосъдието.

Настоящият каталог е съставен по линия на Българската асоциация по криминология. Масивът с изследванията на НМСЗД и ГДИН е част от цялостен масив на научните изследвания с криминологичен и сроден характер, извършени в България от края на XIX-ти век до момента (януари 2018 г.) от научни организации, висши училища, ведомствени и неправителствени структури, отделни учени.

Съставител на каталога е проф. д.ю.н. Юлия Бояджиева (председател на БАК през периода 1991–2013 г.). Реализирането на замисъла стана възможно благодарение на отзивчивостта и съпричастността на проф. д-р Здравко Трайков, както и на помощта на г-жа Сийка Ненкова, секретар на Българската асоциация по криминология (2000–2013 г.).

СЪДЪРЖАНИЕ

I. Използвани съкращения.....	2 стр.
II. Заглавия на анотираните емпирични изследвания.....	2 стр.
III. Анотации на изследванията.....	9 стр.
IV. Други изследвания, проекти и публикации в областта на ресоциализацията на осъдените лица и дейността на пенитенциарната система.....	11 стр.
V. Данни за изследователите и авторите от пенитенциарната система.....	13 стр.

I. Използвани съкращения

БАН	– Българска академия на науките
ВИ „Г. Димитров”- МВР	– Висш институт „Г. Димитров” при Министерството на вътрешните работи
ГДИН	– Главна дирекция „Изпълнение на наказанията”
ГП	– Главна прокуратура
ГУМЛС	– Главно управление на местата за лишаване от свобода
ДПС	– детска педагогическа стая
ЗО	– затворническо общежитие
ИДП-БАН	– Институт за държавата и правото при БАН
МЛС	– място за лишаване от свобода
МКБППМН	– местна комисия за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните
МП	– Министерство на правосъдието
МС	– Министерски съвет
НИКК-МВР	– Научноизследователски институт по криминалистика и криминология при МВР
НМСЗД	– Научно-методически съвет по затворно дело
РФ „ИГА”	– Регионален фонд „Инициативи и гражданска активност“
СКИ при ГП на НРБ	– Съвет за криминологически изследвания при Главната прокуратура на Народна република България
ЦКБППМН при МС	– Централна комисия за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните при Министерския съвет

II. Заглавия на анотираните емпирични изследвания

1. Изпълнение на наказанието „лишаване от свобода” по отношение на рецидивистите.....	3
2. Ценностната система на лишените от свобода.....	3
3. Обусловеност на отношението на лишения от свобода към извършеното престъпление.....	4
4. Общественото мнение за наказателния закон.....	4
5. Механизъм на отрицателното влияние в местата за лишаване от свобода.....	5

6. Създаване на положителни традиции сред лишените от свобода.....	6
7. Личностни особености на извършителите на убийства и корекционен подход за работа с тях.....	7
8. Престъпност и рецидив на непълнолетните (резултати от криминологично изследване 1973–1982 г.).....	7
9. Престъпност и рецидив на непълнолетните (резултати от криминологично изследване 1983–1989 г.).....	7
10. Психологическо изследване и типология на осъдените, приемащи и даващи материална облага.....	8
11. Проблеми на лишените от свобода в новата икономическа ситуация.....	8
12. Регулатори в отношенията между надзиратели и затворници.....	8
13. Публичният образ на затворите в годините на преход.....	9
14. Усъвършенстване качеството на социалната работа в затворите.....	9
15. Нагласи на служителите към пенитенциарната реформа.....	9
16. Експериментален пробационен център – Русе.....	10
17. Социално-демографска характеристика и социална компетентност на осъдените на пробация.....	10
18. Модел на пробационен център в Пазарджик.....	11

III. Анотации на изследванията

1. Изпълнение на наказанието „лишаване от свобода” по отношение на рецидивистите

Изследването е осъществено от Здравко Трайков и обхваща периода 1976–1982 г. През 1976 г. е проведено специално емпирично изследване, включващо 240 рецидивисти с остатък от наказанието до една година и върналите се от тях отново в затворите 64 души.

Реализация на резултатите от изследването: Предложени и отразени в законодателството са нови решения за третиране на рецидива и рецидивистите в наказателното изпълнение. Защитена е дисертация от автора на същата тема през 1986 г. пред Специализирания научен съвет при Висшата атестационна комисия със седалище ВИ-МВР (рецензенти: проф. д-р Костадин Лютов, проф. д-р Веселин Каракашев и доц. д-р Милчо Паликарски).

Публикация: Трайков, Здр. Основни въпроси на изпълнението на наказанието „лишаване от свобода” по отношение на рецидивистите, С. 1987.

2. Ценностната система на лишените от свобода

Година на приключване: 1983 г. Проучването е проведено в рамките на комплексно изследване на престъпността в Бургаски окръг, осъществено от СКИ при ГП на НРБ с участието на изследователи от НИКК-МВР и Затвора-гр. Бургас.

Изследователски екип: проф. д-р Байчо Панев¹ от СКИ при ГП (ръководител на изследването), Пламен Колев (Затвора-гр. Бургас).

Методика на изследването: Обхванати са три групи с общ брой на респондентите 150 души: 50 рецидивисти от Бургаския затвор; контролна група от 50 осъдени лица за

¹ Посочени са последните образователно-научни/научни степени и академични длъжности на участниците в изследванията, а не към момента на провеждането им.

първи път (30 – в заведения от полуоткрит тип и 20 – в заведения от открит тип) и контролна група от 50 неосъждани граждани. Използван е специализиран психологически въпросник за изследване на отношението към същността на живота, основан на планетарно-ядрения модел на изграждане на човешката личност. Въпросникът обхваща 25 противоположни твърдения, които се потвърждават или отхвърлят от изследваните лица с помощта на седемстепенна скала.

Изследвани проблеми: Проучени са проблемите на ресоциализацията на лицата, изтърпяващи наказание „лишаване от свобода” и преди всичко на рецидивистите. Изследвана е ценностно-мотивационната структура на осъдените.

Реализация на резултатите от изследването: Експерименталните изследователски данни са използвани за обобщения и изводи относно мотивационно-ценностната система на лишените от свобода и за формулирането на препоръки за насоките на работа на ресоциализиращите органи по „разбиването” на отрицателните формирования в ориентацията на осъдените лица.

Публикация: Панев, Б., П. Колев. Сравнително изследване на ценностната система на лишените от свобода. – Затворно дело, бр. 3, 1985.

3. Обусловеност на отношението на лишения от свобода към извършеното престъпление

Година на приключване: 1985 г.

Изследователски екип: Ане Ковачев.

Методика на изследването: Проведени са разговори с отрядни началници в затворите на страната. Получени са експертни оценки на ръководни служители от системата на отдел „Затвори”-МВР по отношение ранжирането на условията, оказващи отрицателно възпитателно въздействие върху осъдените. Проведени са режисирани беседи с лишени от свобода по този въпрос.

Изследвани проблеми: Проучена е обусловеността на отношението на лишения от свобода към извършеното престъпление от особеностите на средата, дейността, общуването и взаимоотношенията в местата за лишаване от свобода. Акцентира се върху анализа на съдържанието на общуването в МЛС, специфичните особености на междуличностните и междугруповите отношения, както и върху необходимостта от комплексност на анализа на предпоставките за отрицателните тенденции в развитието на отношението към престъплението.

Публикации: Ковачев, А. Обусловеност на отношението на лишения от свобода към извършеното престъпление. – Затворно дело, бр. 1–2, 1986; Ковачев, А. Обусловеност на отношението на лишения от свобода към извършеното престъпление. – Затворно дело, бр. 4, 1986.

4. Общественото мнение за наказателния закон

Година на приключване: 1986 г.

Изследователски екип: Съвместно изследване на *Института за държавата и правото при БАН* (проф. д-р Костадин Лютов – ръководител, проф. д-р Стефка Наумова, Адриана Бойчева, проф. д-р Момяна Гунева, Цветан Цветанов, Цветанка Герджикова, Любка Кискинова), *Съвета за криминологически изследвания при Главната прокуратура на НРБ* (проф. д-р Байчо Панев, Анна Славова) и *Научно-методическия съвет по затворно дело при МВР* (проф. д-р Здравко Трайков).

Методика на изследването: Проведено е представително за страната емпирично правно-социологическо и криминологично проучване върху общественото мнение за наказателния закон. В извадката са включени три групи респонденти: граждани-неюристи, юристи и лица, изтърпяващи наказание “лишаване от свобода”. Методиката на регистрацията е пряка анонимна анкета. Паралелно с това са проучени статистически данни за регистрираната и наказаната престъпност, както и мнения на гражданите от два основни региона на страната (София, Монтана) чрез публикуване на анкетната карта в местен ежедневник (по метода на достъпността). Основните въпроси в изследването се отнасят до отношението на гражданите към принципите на наказателното право, ролята на наказанието “лишаване от свобода” в процеса на противодействие срещу престъпността, както и проблеми на криминализацията и декриминализацията.

Разработени проблеми: Проучено е общественото правосъзнание и неговата активна форма – общественото мнение, относно наказателното законодателство, причините за престъпността в страната и ефективността на правните средства за ограничаване на престъпността. Анализирани са състоянието на борбата с рецидивната престъпност, осъществявана от специализираните държавни органи, както и участието на обществеността при преодоляване на социалната девиация. Специално място е отделено на някои от новите форми на социална девиация като корупция, насилие, наркомании и др.

Реализация на резултатите от изследването: Изследователските изводи и предложения са използвани при всички изменения на наказателното законодателство (НК, НПК и Закона за изпълнение на наказанията) през периода 1985–1989 г. Проведена е международна конференция по проблемите на изследването, Варна, 1985 г.

Публикации: Обществено мнение за наказателния закон (авторски колектив: Лютов, К., Б. Панев, Здр. Трайков, М. Гунева, Ст. Наумова, Цв. Цветанов, А. Славова, А. Бойчева, Цв. Герджикова, Л. Кискинова) (под редакцията на проф. д-р К. Лютов). С., изд. БАН, 1987, 256 с.; Наумова. Ст. Ролята на общественото мнение за усъвършенстване на наказателното законодателство и практиката на неговото прилагане. – В: Актуални проблеми на борбата с престъпността (материали от научно-практическа конференция, София, 4–5 ноември 1986 г.). С., „Наука и изкуство”, 1986.

5. Механизъм на отрицателното влияние в местата за лишаване от свобода

Година на приключване и възложител: 1987 г., изследването е проведено на основание т. 4 на Мероприятията на Колегиума на МВР за 1983 г.

Изследователски екип: Междуведомствен екип под научното ръководство на проф. д-р Костадин Лютов (ИДП при БАН). *Участници от:* НМСЗД-МВР (Здравко Трайков, Стоян Горчев, Цветан Николов, Ане Ковачев, Тодор Минев, Сергей Куртев, Емил Маджаров, Владимир Чутурков, Марин Бочев, Мая Петкова); *отдел „Затвори”-МВР* (Снежана Трендафилова); *ИДП при БАН* (Стефка Наумова); *СКИ при ГП на НРБ* (Благой Блажев); *Център по психология при ВИ „Г.Димитров”-МВР* (проф. д.пс. н. Бойко Ганчевски); *Институт по социология при БАН; АОНСУ при ЦК на БКП.*

Методика на изследването. Използвани са различни източници на информация: интервю, анкета, експертна оценка, документално изследване, лични наблюдения (за всеки изследван лишен от свобода е изготвена характеристика, резултат на наблюдение). Обхванати са 3 групи лишени от свобода, общо 558 лица, със следната доминираща

характеристика: носители и разпространители на отрицателно влияние; усвояващи отрицателно влияние; с положителна насоченост и устойчивост на отрицателно влияние. По отношение на служителите от МЛС изследването обхваща отрядни началници (106 души), стопански ръководители (110 души), надзиратели (125 души) и други служители (28 души). При анализа на емпиричната информация е използван съпоставителният анализ.

Изследвани проблеми: Проучени са: общуването и усвояването на отрицателен опит в МЛС (начини и форми на „обучение” в отрицателен опит); обективните фактори и условия и субективните предразположения, нагласи и качества, оказващи влияние върху възприемането и усвояването на отрицателните въздействия, познаването и отчитането на които благоприятства за повишаване на качеството и ефективността на работата с лишените от свобода; състоянието, динамиката и реализирането на механизма на отрицателното влияние; детерминираността на този механизъм от отрицателните страни на наказанието и неговото изпълнение; общностите на лишените от свобода като обект и субект на отрицателно влияние; лишеният от свобода като обект и субект на отрицателно влияние.

Реализация: Разработени са препоръки за предотвратяване и ограничаване на отрицателното влияние в МЛС.

Публикации: Отрицателното влияние в местата за лишаване от свобода (сборник, под ред. на проф. К. Лютов, авторски колектив: Ст. Горчев, Ст. Наумова, Т. Богданов, Здр. Трайков, Цв. Николов, Сн. Трендафилова, А. Ковачев, Т. Минев, С. Куртев, Б. Блажев, М. Бочев, Б. Ганчевски, Е. Маджаров, М. Петкова, Вл. Чутурков,) С., изд. НМСЗД, 1989; *Горчев, Ст.* Психология на общуването и някои моменти на реализирането му в местата за лишаване от свобода. – Затворно дело, бр. 4, 1986; *Горчев, Ст., Здр. Трайков.* Основни изводи и предложения, извлечени от изследването „Механизъм на отрицателното влияние в местата за лишаване от свобода”. – Затворно дело, бр. 3, 1989.

6. Създаване на положителни традиции сред лишените от свобода

Година на приключване: 1987 г.

Изследователски екип: Тодор Минев.

Методика на изследването: Проведени са проучвания сред началници на отряди, педагогически работници и лишени от свобода в различни типове пенитенциарни заведения.

Изследвани проблеми: Проучени са въпросите на възникването и утвърждаването на положителни традиции в затворническата общност като важен за пенитенциарната практика проблем в противовес на обективните предпоставки за възникване на отрицателни или престъпни традиции.

Реализация: Изготвени са препоръки за оптимална организация на създаването, утвърждаването и съхранението на положителни традиции в затворническите колективи в различните типове пенитенциарни заведения, за ориентирането и ръководенето на лишените от свобода в проявяването на инициативност, правилна насоченост и настойчивост за участие в педагогически целесъобразни традиции.

Публикация: *Минев, Т.* Създаването на положителни традиции сред лишените от свобода като педагогическа задача. – Затворно дело, бр. 2, 1988.

7. Личностни особености на извършителите на убийства и корекционен подход за работа с тях

Година на приключване: 1988 г.

Изследователски екип: Сергей Куртев и Емил Маджаров от НМСЗД-МВР; Антон Липчев от Затвора-гр. София; Пламен Колев от Затвора-гр. Бургас; Катя Желязкова от Затвора-гр. Сливен; Петър Иванов от Затвора-гр. Ловеч.

Методика на изследването: С помощта на комплексна методика са изследвани 120 лишени от свобода, осъдени за престъпления по чл. 115–116 от НК.

Изследвани проблеми: Разкрити са личностните особености на извършителите на убийства в контекста на повишаване целенасочеността и ефективността на превъзпитателната работа с тях в местата за лишаване от свобода.

Реализация: Изработена е психологическа типология на осъдените лица по чл. 115–116 от НК и са предложени диференцирани корекционни подходи за ресоциализационно въздействие съобразно психологическата същност на отделните типове и подтипове осъдени.

Публикация: Куртев, С., Е. Маджаров, А. Липчев, П. Колев, К. Желязкова, П. Иванов. Личностни особености на извършителите на убийство (чл. 115–116 от НК) и корекционен подход за работа с тях. – Затворно дело, бр. 3, 1989.

8. Престъпност и рецидив на непълнолетните (резултати от криминологично изследване по данни за периода 1973–1982 г.)

Съвместно изследване на ЦКБППМН при МС и НМСЗД-МВР с ръководител Здравко Трайков.

9. Престъпност и рецидив на непълнолетните (резултати от криминологично изследване 1988–1989 г.)

Година на приключване: 1990 г.

Изследователски екип: Съвместно изследване на ЦКБППМН при МС и НМСЗД-МВР с ръководител Здравко Трайков.

Методика на изследването: Направен е сравнителен анализ на данните за наказаната престъпност и данните от статистиката, водена по линия на детските педагогически стаи за рецидива при непълнолетните за периодите 1973–1982 г. (вж. предходното изследване) и 1983–1989 г. Използвани са резултати от междуведомствена проверка на Поправителния дом в гр. Бойчиновци под ръководството на Комисията за защита на обществените интереси и правата на гражданите, осъществена през 1989 г.

Изследвани проблеми: Проучени са причините за рецидив при изтърпялите наказание „лишаване от свобода“ непълнолетни, освободени в периода 1982–1986 г. и осъдени за ново престъпление до 30 март 1989 г. Акцентът е върху социалните и икономическите проблеми, стоящи на пътя на обезпечаване на благоприятни условия за живот и развитие на подрастващите, както и върху другите криминогенни фактори, свързани с отглеждането и възпитанието на децата в семейството.

Реализация: Подготвен е доклад с резултатите от изследването. Формулирани са предложения за обновяване на нормативната уредба и подпомагане работата на специализираните органи и обществените организации, ангажирани в борбата с престъпността сред непълнолетните. *Резултати от изследването са представени на семинар на Българската асоциация по криминология (1991 г.).*

10. Психологическо изследване и типология на осъдените, приемащи и даващи материална облага

Година на приключване: 1992 г. Специализираното психологично изучаване на извършителите на подкуп е проведено в рамките на криминологично изследване, проведено от СКИ при ГП на НРБ с ръководител Байчо Панев.

Изследователски екип от НМСЗД: Сергей Куртев, Емил Маджаров.

Методика на изследването: Използваният психологически инструментариум включва: методика за избор на ценности на С. Я. Рубинщайн; тест на А. Ратинов за смисъла на живота; разширен вариант на експериментална методика за изследване на самооценката на Дембо-Рубинщайн; Фредериков тест за разкриването на емоционалната зрялост, фрустрационната устойчивост и други качества; цветови проективен тест на Люшер за установяване активността на позицията, равнището на тревожност и др.

Изследвани проблеми: Разкриват се личностно-психологическите особености и социалните умения, спомагащи извършването на този тип деяния, чрез: регистриране равнището на емоционална зрялост, егоцентризъм и конформизъм, които са тясно свързани със социално-психологически качества като доминантност, подчиняемост, самоконтрол, социален резонанс и активност; сравняване на посочените личностни и социалнопсихологически параметри при вземащите и даващите подкуп, тяхната връзка с технологията за достигане на социален статус и обективните условия, благоприятстващи криминалното им проявление; съпоставяне на личностните и социалнопсихологическите особености на мъжете и жените, осъдени за подкуп, с резултатите от криминологичното изследване.

Реализация: Изготвена е типология на лицата, приемащи и даващи подкуп, за нуждите на ресоциализационната практика.

Публикация: Куртев, С., Е. Маджаров. Психологическо изследване и типология на осъдените, приемащи и даващи материална облага. – Затворно дело, бр. 4, 1993.

11. Проблеми на лишените от свобода в новата икономическа ситуация

Година на приключване: 1992 г.

Изследователски екип: Минко Хаджийски.

Методика на изследването: Проучването е проведено сред изтърпяващите наказание лица в трудово-поправителните общежития от открит тип.

Изследвани проблеми: Установен е социално-икономическият статус на лишените от свобода преди осъждането и как той впоследствие е повлиян от факта на осъждане. Анализирани са социално-икономическите проблеми на осъдените по време на изтърпяване на наказанията и как те се отразяват на бъдещото им правно поведение.

Реализация: Изготвен е целесъобразен модел на третиране, предполагащ формиране на социални умения, както и оказване на конкретна помощ при решаване на личностни и социални проблеми с оглед на успешна ресоциализация на лишените от свобода.

Публикация: Хаджийски, М. Проблеми на лишените от свобода в новата икономическа ситуация. – Затворно дело, бр. 1, 1993.

12. Регулатори в отношенията между надзиратели и затворници

Година на приключване: 1995 г.

Изследователски екип: Михаил Проданов.

Методика на изследването: Методическият инструментариум включва: анкетна карта с въпроси, касаещи отношението на служителите към лишените от свобода; въпросник на Ч. Спилбърг в българската му форма на адаптация за измерване на тревожността. Изследвана е извадка от 66% от служителите от тази група. Осигурена е анонимност на изследването.

Изследвани проблеми: Проучени са въпроси, свързани с готовността на служителите от надзорно-охранителния състав за включване в педагогическата работа с лишените от свобода.

Публикация: Проданов, М. Регулатори в отношенията между надзиратели и затворници. – Затворно дело, бр. 1, 1995.

13. Публичният образ на затворите в годините на преход

Период на провеждане: 1999–2002 г.

Изследователски екип: Съвместно изследване на СУ „Св. Климент Охридски“ и ГД „Изпълнение на наказанията“.

Методика на изследването: Направен е контент-анализ на информацията в печата, радиото и телевизията, основно в централния периодичен печат.

Изследвани проблеми: На основата на обстоен анализ са изведени причините за формирането на неблагоприятно обществено отношение към затворите като социална институция.

Реализация: Направени са препоръки за медийната политика на МП и ГДИН в годините на преход.

Публикации: Трайков, Здр. Публичният образ на българските затвори в условията на преход. – В: Реформите в системата за изпълнение на наказанието „лишаване от свобода“ в Република България (сборник). С. 1999; Трайков, Здр. Формиране на общественото мнение, подкрепящо реформите в затворите. – В: Методи за регулиране на затворническата популация (сборник). С. 2002.

14. Усъвършенстване качеството на социалната работа в затворите

Период на провеждане: 2001–2002 г.

Участници: проектът и осъществен от НМСЗД, ГДИН, Сдружение „Институт по социални дейности и практики“, Фондация „Отворено общество“.

Изследователския екип: доц. д-р Нели Петрова-Димитрова (ръководител), доц. д-р Емил Маджаров, доц. д-р Тодор Минев, д-р Нели Владинска, Валентина Караганова, Венета Раденкова, Тони Гончева, Катерина Сергиенкова и др.

Методика на изследването: Интервюирани са 67 инспектори по социални дейности. Изследвана е конкретната работа по оценката на риска от рецидив и планиране изпълнението на присъдата.

Реализация: Разработени са методики за изграждане на умения за групова супервизия – интервизия и професионално консултиране.

Публикация: Проект „Усъвършенстване на социалната работа в затворите“ (сборник с материали), С. 2002.

15. Нагласи на служителите към пенитенциарната реформа

Година на приключване: 2002 г.

Изследователски екип: Емил Маджаров (ръководител), Татяна Килитанова, Васка Узунова.

Методика на изследването: Анкетирани е извадка от служители от пенитенциарната система (анкетната карта е дадена в посочената по-долу публикация).

Изследвани проблеми: Анализирани са възможностите и насоките на интегриране в институцията на нови попълнения от млади пенитенциаристи и подтикване на по-старите и опитни служители към активно участие в пенитенциарната реформа в съответствие с приетите изменения в Закона за изпълнение на наказанията и с усилията за обновяване на цялостния процес на третиране на лишените от свобода.

Реализация: Направени са обобщения относно слабите страни в пенитенциарната система и най-съществените направления за ускоряване на пенитенциарната реформа.

Публикация: Маджаров, Е., Т. Килитанова, В. Узунова. Анализ на резултатите от анкета за нагласите на служителите към пенитенциарната реформа и атестацията. – Затворно дело, бр. 2, 2003.

16. Експериментален пробационен център – Русе

Период на провеждане: 2002–2003 г.

Участници: Изследването е осъществено по проект, финансиран от Института „Отворено общество“ и реализиран с участието на НМСЗД, ГДИН, Фондация „Републикански институт“, Съюза на юристите в България и Община – гр. Русе.

Изследователски екип: Петя Шопова, Елеонора Николова, Емил Маджаров, Петър Василев, Здравко Трайков и др.

Реализация: Формиран и обучен е екип на пробационната служба от психолози, юристи, педагози и социални работници. Създаден е Обществен съвет на Пробационния център. Разработени са методики за работа с условно осъдените и условно предсрочно освободените от района. Анализирани са работата с контингента и са направени конкретни предложения за законовата регламентация на пробационната дейност.

Основна публикация: Проект „Пробационен център-Русе“ (сборник с материали). С., „Народна култура“, 2003.

17. Социално-демографска характеристика и социална компетентност на осъдените на пробация лица

Година на приключване: 2005 г.

Изпълнител: Даниела Петкова.

Методика на изследването: Проучването е регионално на територията на съдебен район – гр. Елена. Като основен метод е използвана анкета, чрез която лицата се самооценяват в каква степен владеят 23 социални умения. Допълнителни методи: наблюдение, експертна оценка чрез анкетно проучване мнението на специалисти, работещи с криминално проявени лица (полицейски служители, представители на МКБППМН, прокурори, съдии).

Изследвани проблеми: Направен е социално-демографски профил на осъдените на пробация лица, присъдите на които се изпълняват в Областната пробационна служба – гр. Велико Търново, звено – гр. Елена. Проучени са степента на социална компетентност и стила на живот, разглеждани като част от този профил.

Реализация: Определени са насоките на планираните срещи на пробационните служители с осъдените лица с оглед на дефицитите в социалната компетентност на

последните и при отчитане на демографските и социалните особености в конкретните райони. Целта е да се преодолеят рисковите фактори и да се намали вероятността от рецидив.

Публикация: *Петкова, Д.* Социално-демографска характеристика и социална компетентност на осъдените на пробация на територията на съдебен район – гр. Елена. – Затворно дело, бр. 2, 2005.

18. Модел на пробационен център в Пазарджик

Период на провеждане: 2000–2002 г.

Участници: Реализиран с участието на Регионален фонд „Инициативи и гражданска активност“ – гр. Пазарджик, Център за интеграция на криминално проявени и рискови групи – гр. Пазарджик, Фондация „Отворено общество“, Затвора–гр. Пазарджик.

Изследователски екип: Димитър Русинов – социален работник в Затвора-гр. Пазарджик, Марина Манолчева (РФ „ИГА“), доц. Павлина Петкова и Диана Велкова (психолози).

Реализация: Формиран е Пробационен център и са обучени 20 пробационни работници. Разработени са седем програми за работа с правонарушители и обхванати с конкретни ресоциализационни дейности условно осъдени, условно предсрочно освободени, както и освободени от затвора в годината на освобождаването. Направени са конкретни предложения за законово уреждане на пробацията като наказание, както и организационното ѝ обезпечаване.

Публикации: Програми за работа с лишени от свобода и освободени от затвора. ЕТ „Илис“, 2002; *Русинов, Д.* Проект „Модел на пробационен център в Пазарджик. – В: Приложимост на пробацията в България (сборник). С. 2002.

IV. Други изследвания, проекти и публикации в областта на ресоциализацията на осъдените лица и дейността на пенитенциарната система

1. Изпълнение на наказанието „лишаване от свобода“ по отношение на рецидивистите (1967–1968 г. и 1975–1976 г.) – участници: *Здравко Трайков, Ане Ковачев, Латьо Латев.*

2. Организация на общественополезния труд и професионалната ориентация и квалификация на осъдените (1968 г. и 1976 г.) – участници: *Цветан Цветанов, Пламен Иванов.*

3. Изпълнение на наказанието „лишаване от свобода“ по отношение на непълнолетните (1970 г.) – участници: *Стоян Горчев, Ане Ковачев.*

4. Усъвършенстване изпълнението на наказанието „лишаване от свобода“ за осъдените първи път на кратки срокове и за престъпления, извършени по непредпазливост (1972–1973 г.) – участници: *Милчо Паликарски, Здравко Трайков, Снежана Трендафилова.*

5. Дейност на самодейните органи на лишените от свобода (1975–1976 г.) – участници: *Латьо Латев, Ане Ковачев.*

6. Основни въпроси по ефективността на изпълнението на наказанието „лишаване от свобода“ (1978–1979) – участник: *проф. д-р Веселин Каракашев.*

7. Индивидуална възпитателна работа с лишените от свобода (1978 г.).

Публикация: *Минчев, Ив.* Някои въпроси на индивидуалната възпитателна работа с лишените от свобода. – Затворно дело, бр. 1, 1979 и бр. 1–2, 1980.

8. Изследване на сексуалните правонарушения в условията на затвора (1991–1992 г.) – участник: *Емил Маджаров.*

9. Социометрично изследване, проведено с лишени от свобода от мебелен цех на Затвора-гр. Бургас (1992 г.) – участници: *Димитър Костов, Михаил Проданов.*

Публикация: *Костов, Д., М. Проданов.* Някои изводи от социометричното изследване, проведено с лишени от свобода от мебелен цех на Затвора – гр. Бургас. – Затворно дело, бр. 1, 1993.

10. Изследване на психичното състояние на неработещите осъдени при условията на затвора (1992–1993 г.) – участник: *Тодор Минев* (статия в списание „Затворно дело”).

11. Сексуални правонарушения (1996 г.) – участници: *Емил Маджаров, Мариана Рангелова* (публикация в списание „Затворно дело”).

12. Мотивация при непълнолетните правонарушения (1996 г.) – участници: *Емил Маджаров, Б. Калинова* (публикация в списание „Затворно дело” и дипломна работа).

13. Психологически портрет на рекетъора (1996 г.) – участници: *Емил Маджаров, Мариана Рангелова, Нина Гълъбова* (публикация в списание „Затворно дело” и дипломна работа). *Резултати от изследването са представени на семинар на БАК от Е. Маджаров и Н. Гълъбова на 03.12.1996 г.*

14. Психологически портрет на извършителите на икономически престъпления и подходи за тяхното пенитенциарно третиране (1997 г.) – участници: *Емил Маджаров, Мариана Рангелова, А. Петкова.*

15. Изследване във връзка с изпълнение на проект „Женски затвор – 21-ви век” (1997 г.), организатор ФАР (Демокрация – микропроекти) със съдействието на Главно управление на местата за лишаване от свобода и Фондация „Сините камъни”.

Публикация: *Петрова-Димитрова, Н.* Състояние, проблеми и перспективи в подготовката за освобождаване на жените, изтърпяващи наказание „лишаване от свобода”. – Затворно дело, бр. 1–2, 1998.

16. Третиране на наркомани, алкохолици и акцентуати (1998 г.) – участници: *Емил Маджаров и Тодор Минев.*

17. Проект „Внедряване на алтернативни форми за третиране на отделни категории лишени от свобода” (2001 г.). Проектът е по европейската програма „Темпус”, осъществен от ГДИН (*Петър Василев, Нели Петрова-Димитрова*) съвместно с ЮФ на Бургаски свободен университет, Университета „Халъм” – Великобритания и колежа „Корк” – Ирландия. Подготвени са 6 заключителни материала.

18. Проект „Усъвършенстване на качеството на социалната работа в затворите” (2001 г.).

Публикация: *Петрова, Н., Н. Владинска, В. Караганова, Н. Стойкова.* Проект „Усъвършенстване на качеството на социалната работа в затворите”. С., „Фабер”, 2002.

19. Проект „Моят живот е моя избор” (2004 г.).

Публикация: *Петков, Ив.* Реализиране на проекта „Моят живот е моя избор” . – Затворно дело, бр. 3, 2005.

20. Работа с лица, лишени от свобода, зависими от психоактивни вещества в местата за лишаване от свобода (2004 г.) – участници: *д-р Руслан Тонев, Ивлина Печеникова, Радост Найденова, Катя Резашка, Ваня Пироева, Ваня Йосифова, Нели Велкова, Александър Кръстев.*

Публикация: *Тонев, Р., И. Печеникова, Р. Найденова, К. Резашка, В. Пироева, В. Йосифова, Н. Велкова, Ал. Кръстев.* Проект-програма за работа с лица, лишени от свобода, зависими от психо-активни вещества в местата за лишаване от свобода. – Затворно дело, бр. 3, 2005.

21. Адаптиране на методика за оценка на риска при правонарушители (2005 г.), колектив с ръководител *Димитър Момчев.*

22. Живот на свобода – предизвикателства и избор (2005 г.), колектив.

23. Адаптация на програми за корекционна работа с насилствени правонарушители (2005 г.), колектив.

24. Мотивация при доброволци за пробация – изследване по проект „Подбор, обучение и включване на доброволци в работата на Пробационен център – Русе”, участник: *Нели Илиева*, сектор „Психологическа лаборатория” при ГДИН.

https://bjop.files.wordpress.com/2008/10/neli_ilieva_suobshtenie.pdf.

25. Ресоциализация на зависими лица – проект, осъществен от Затвора – гр. Плевен и Фондация „21-ви век” (2006 г.).

26. Програма за работа с осъдени лица с наркозависимости (2007 г.), колектив.

27. Проект „Нови моменти в пенитенциарната система” (договор № 93-00-88/18.05.2007 г.) – участник: *доц. д-р Иван Чалъков.*

Публикация: *Чалъков, Ив.* Най-важни резултати от проект „Нови моменти в пенитенциарната система в съответствие с най-добрите европейски практики”. – Затворно дело, бр. 2–3, 2007.

28. Повишаване капацитета на пенитенциарната система (2010 г.), туининг проект на ГДИН с британската затворническа и пробационна администрация.

29. Развитие на пробационната служба в България (2010 г.), туининг проект на ГДИН с британската затворническа и пробационна администрация, издадени са методически пособия.

30. *Маджаров, Е., Драгнева, М.* Методически указания за индивидуална корекционна работа с осъдени на пробация за извършване на кражби. МП-ГДИН, отдел „Социални дейности и възпитателна работа с правонарушители”, сектор „Пробация”, С., 2010.

31. Проект КС11-33-1/29.11.2011 г. „Доизграждане, усъвършенстване и подготовка за интегриране с Единната информационна система за противодействие на престъпността (ЕИСПП) на информационната система на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията”, осъществен с безвъзмездната подкрепа на Оперативна програма „Административен капацитет”, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд и сключен Договор № 93-00-126/29.03.2013 г. за възлагане на обществена поръчка с предмет: „Анализи и техническо задание за доизграждане, усъвършенстване и подготовка за интегриране с ЕИСПП на информационната система на ГДИН” (2011–2013 г.) (сайт на ГДИН).

32. Проект "Швейцарско-българско сътрудничество за намаляване на проблема с употребата на наркотици и ХИВ в затворите", Затвор – гр. София (2014–2015 г.) (сайт на ГДИН).

33. Проект „Здравно обучение за социален просперитет” по програма BG-15 „Корекционни услуги, включително без прилагане на мерки за задържане” на Норвежкия финансов механизъм 2009–2014. Проектът се реализира от фондация „Инициатива за

здраве” съвместно с норвежката фондация „Тирили” в сътрудничество с Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ към Министерство на правосъдието в затворите в Пловдив, Плевен и Поправителен дом – Бойчиновци (2015 г.) (сайт на ГДИН).

34. Проект „RATES”, финансиран от фондация „ОАК”, Швейцария:

Публикация: Система за комплексна оценка на риска при сексуални правонарушители – лишени от свобода и осъдени на пробация, разработена по проект „RATES”, финансиран от фондация „ОАК”, Швейцария. – Затворно дело, бр. 1, 2016.

35. Проект BG-15-1 „Подобряване на стандартите в затворите и арестите чрез ремонтване на инфраструктурата, за да се осигури зачитане на човешките права” по Програма BG-15 на Норвежкия финансов механизъм 2009–2014 (2016 г.) (сайт на ГДИН).

36. Проект „Повишаване капацитета за стратегическото планиране и управление в Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ по Фонда за двустранни отношения по Програма BG-15 на Норвежкия финансов механизъм 2009–2014 (2014–2016 г.) (сайт на ГДИН).

37. Проект NFM-2013-BG-15-2 „Засилване прилагането на пробационните мерки в съответствие с европейските стандарти и система за електронен мониторинг”, финансиран по Програма BG-15 на Норвежкия финансов механизъм 2009–2014 (2014–2016 г.) (сайт на ГДИН):

Публикация: Оценъчен доклад по проект NFM-2013-BG-15-2 „Засилване прилагането на пробационните мерки в съответствие с европейските стандарти и система за електронен мониторинг”, финансиран от Норвежкия финансов механизъм 2009–2014 г. с бенефициент Главна дирекция „Изпълнение на наказанията” (*работна група с ръководител Валентина Караганова*). – Затворно дело, бр. 1, 2016.

Резултати от проведеното изследване по проекта са представени от В. Караганова на семинар на Българската асоциация по криминология на тема „Електронното наблюдение на правонарушителите в наказателно-изпълнителната и криминологичната практика”, 2016 г.

38. Проект „Извършване на функционален анализ на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“, финансиран по договор за БФП на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ №14-11-9 от 01.10.2014 г., Схема за безвъзмездна финансова помощ №BG051PO002/14/1.1-08, Подприоритет 1.1. „Ефективна структура на държавната администрация”, Приоритетна ос I „Добро управление” по Оперативна програма „Административен капацитет” 2007–2013 г. (20014 – 2015 г.) (сайт на ГДИН).

39. Проект на Българската асоциация по семейно планиране „Затвори без риск – пилотна инициатива за предотвратяване на разпространението на кръвнопреносими и половопреносими заболявания в три избрани затвора в България”. Инициативата е финансирана по малката грантова схема на Норвежкия финансов механизъм и е насочена към повишаване на компетентността на служителите от затворите и на лишените от свобода в три затвора. Проектът цели подобряване на здравословното състояние и повишаване на здравната и правната култура на лицата, изтърпяващи наказание „лишаване от свобода” и задържаните под стража в затворите в Пловдив, Стара Загора и Сливен. Основен партньор в работата е ГДИН към Министерство на правосъдието (2015 г.) (сайт на ГДИН).

40. Проект „Свобода зад решетките”, подкрепен от Норвежкия финансов механизъм 2009–2014 по Програма BG-15 „Корекционни услуги, включително без

прилагане на мерки за задържане” на Норвежкия финансов механизъм. Проектът се реализира от сдружение „Младежки форум 2001-Разград” в партньорство със сдружение „Център на НПО в Разград”. Дейностите на проекта са насочени към служителите от местата за лишаване от свобода, в частност Затвора-гр. Плевен и лицата, които изтърпяват наказания „лишаване от свобода” (2015 г.) (сайт на ГДИН).

41. Проект „Иновативни решения за подпомагане жертвите на сексуално насилие” на фондация „Джендър алтернативи” с участие на инспектори от Районна служба „Изпълнение на наказанията” при Областната служба „Изпълнение на наказанията” – Пловдив (2017 г.) (сайт на ГДИН).

42. Проект “Подкрепа за изпълнението на решенията на Европейския съд за правата на човека и стандартите и препоръките на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание в България (с фокус реформа в затворите)“, финансиран от Доверителния фонд за правата на човека към Съвета на Европа (2017 г.) (сайт на ГДИН).

V. Данни за изследователите/авторите от пенитенциарната система²

Доц. д-р Ане Ковачев – НМСЗД, зам.-началник по корекционната дейност на ГУМЛС.

Антон Липчев – отряден началник в Затвора-гр. София.

Валентина Караганова, доктор по педагогика – ръководител на отдел „Социални дейности и възпитателна работа с правонарушители” при ГДИН.

Васка Узунова – ГДИН, сектор „Психологическа лаборатория”.

Владимир Чутурков – НМСЗД.

Даниела Петкова – пробационен инспектор в Областната пробационна служба-гр. Велико Търново, звено-гр. Елена.

Димитър Костов – служител в Затвора-гр. Бургас, началник на ЗО при Затвора-гр. Бургас.

Димитър Момчев – началник отдел „Възпитателна дейност” при ГДИН.

Димитър Русинов – социален работник в Затвора-гр. Пазарджик.

доц. д-р Емил Маджаров – НМСЗД, началник на сектор „Психологическа лаборатория” при ГДИН, зам.-директор на ГДИН.

проф. д-р Здравко Трайков – сътрудник и зам.-председател на НМСЗД (1972–1989 г.), началник на ГУМЛС (1990–1999 г.).

Иван Минчев – н-к сектор „Възпитателна работа” при отдел „Затвори”-МВР.

Катя Желязкова – отряден началник в Затвора-гр. Сливен.

Митка Драгнева – инспектор в сектор „Пробация” при ГДИН.

Марин Бочев – НМСЗД.

Мая Петкова – НМСЗД.

доц.д-р Нели Петрова-Димитрова – началник сектор „Професионална подготовка” при ГДИН.

проф. д-р Минко Хаджийски – началник на ЗО „Велико Търново”.

² Посочени са последните академични длъжности и образователно-научни степени на изследователите, а не тези към момента на провеждане на изследванията.

ген. Петър Василев – НМСЗД, директор на ГДИН.

Петър Иванов – отряден началник в Затвора-гр. Ловеч.

Пламен Колев – зам.-началник по възпитателната работа на Затвора-гр. Бургас.

Сергей Куртев – НМСЗД, психолог в Затвора-гр. София.

Снежана Трендафилова – НМСЗД, отдел „Затвори“-МВР.

Стоян Горчев – НМСЗД, ВИ-МВР.

Татяна Килитанова – началник сектор „Психологическа лаборатория“ при ГДИН.

доц. д-р Тодор Минев – НМСЗД, ВИ на МВР.

Цветан Николов – НМСЗД.

1. Проект “Реформа на политиката за пенитенциарна социална работа”. С., изд. “Балкан прес”, 2002.

Маджаров, Емил Психологически портрети на осъдени на пробация / Емил Маджаров. - София : Сиела, 2010 ; 343/М14. Маджаров, Емил Психологическо портретиране на правонарушителите / Емил Маджаров. - София : Сиела, 2006 ;